

Kunnskapsdepartementet

Deres ref: H. Kobbenes
Vår ref: SAaSæther
Sted: Trondheim
Dato: 01.11.2016

Høringsuttalelse til Nasjonale retningslinjer for åpen tilgang til forskningsresultater

Brekke-utvalget har laget en innholdsrik og situasjonsbeskrivende rapport, «Nasjonale retningslinjer for åpen tilgang til forskningsresultater». Vi takker med dette for muligheten til å komme med kommentarer til rapporten, med utgangspunkt fra et privat institutt.

Rapporten foreslår hvordan man best kan forholde seg til åpen publisering i dag og i morgen. *En hovedkommentar til rapporten vil være at det ikke er tilrådelig å komme med pålegg og krav om gull OA og OA-insentiver allerede i dag. Det er nødvendig å først gjøre nasjonale grep slik at forskerne har en reell mulighet til å velge Open Access uten å måtte gå på akkord med de andre forventningene de møter fra myndighetene og oppdragsgiverne, og uten at det skjer i konflikt med beste karrierevei. I praksis vil dette si offentlige nasjonale finansieringsordninger og at CRISStin i forhandlingsposisjon med de store internasjonale forlagene stiller krav på vegne av hele det norske forskersamfunnet.*

Del 1. Nasjonale mål og retningslinjer

I hovedsak støttes alle de syv punktene i forslaget til nasjonale retningslinjer for åpen tilgang til forskningspublikasjoner, men enkelte av dem med forbehold.

1. Forskere finansiert av norske offentlige midler skal som førstevalg publisere sine vitenskapelige artikler i tidsskrift med åpen tilgang (såkalt gull Open Access).

Dette kan være en målsetting på lang sikt.

På enkelte fagfelt er det få om ikke noen gull OA-journal som er indeksert i DOAJ og som samtidig er akseptert med nivå i DBH-basen. Forskeren møter dermed et krysspess mellom valg av OA og manglende evne til å betale publiseringsavgift, og publisering med høy impact for å treffe hovedmålgruppen for resultatene samtidig med å komme i betraktning om forskningsmidlene til «Excellent» forskning.

2. Forskere som velger tidsskrift uten åpen tilgang, skal gjøre artikkelen åpent tilgjengelig i et vitenarkiv (såkalt grønn Open Access). Tilgang bør gis maksimalt seks måneder etter publisering for STM-fagene (Science, Technology and Medicine) og tolv måneder for humaniora og samfunnsvitenskap i tråd med EU-kommisjonens anbefalinger.

På kort sikt vil å egenarkivere artiklene være den enkleste måten å fylle kravet om OA på. Men mange av kjernetidsskriftene det er naturlig å publisere i tilbyr i dag ennå ikke egenarkivering av riktig versjon og til den embargo som foreslås og som både forskningsrådet og EU krever.

For publikasjoner med mange forfattere kan det også være vanskelig å få tak i «post-print»-versjonen for egenarkivering.

For å forenkle egenarkivering i praksis, vil det være nødvendig at CRISTin på vegne av det norske forskersamfunnet tar oppgaven med å med å forbeholde seg retten til å egenarkivere riktig versjon og til riktig tid overfor de internasjonale forlagene.

3. Alle forskningsutførende institusjoner skal sørge for at deres forskningsartikler deponeres i et eget vitenarkiv senest ved publiseringstidspunktet, uavhengig av publiseringskanal og uavhengig av om det er mulig å gjøre dem tilgjengelig. Deponering er en forutsetning for at artiklene skal telle i den resultatbaserte omfordelingen.

Dette er den anbefalingen det vil være enklest å gjennomføre: alle som registrerer publikasjonen i CRISTin må ha den publiserte versjonen for hånden som grunnlag for registreringen. Et institusjonelt vitenarkiv er en forutsetning for riktig arkivering iht kravene fra EU.

4. Institusjoner og konsortier som forhandler avtaler med forlag om kjøp av tilgang til elektroniske ressurser skal sørge for at avtalene inneholder tiltak som

a. muliggjør åpen tilgang

b. er transparent mht betingelser

c. er budsjettneutrale

De fleste private og mindre institusjoner har verken nødvendig kompetanse eller ressurser som er mest gunstig ved forhandlinger om internasjonale avtaler. Ettersom resultatet av forhandlingene skal bidra til å kunne innfri retningslinjer for alle norske forskningsmiljøer er det viktig at CRISTin tar denne oppgaven på vegne av det norske konsortiet for å sikre en nasjonal standard.

På kort sikt kan et enkelt virkemiddel være at CRISTin utarbeider et formular- f.eks etter mal fra et av universitetene - som alle forskere kan legge ved manuskriptet ved innsending til forlaget og hvor forskeren påberoper seg retten til egenarkivering av postprint-versjonen.

Ennå er det mange journaler som - jfr Sherpa Romeo -ikke tillater egenarkivering iht kravene fra EU: tillatelse til egenarkivering av post-print med 6 og 12 måneders embargo er krav som CRISTin bør hevde overfor forlagene i konsortieforhandlingene.

Å skille de ulike artikkelversjonene fra hverandre og å skaffe til veie post-print-versjonen er ei stor utfordring for forskerne. Dette er også et punkt som bør med i CRISTins konsortieforhandlinger: å kreve at forlaget sender tilbake til forskeren den versjonen som tillates egenarkivert. Jfr Elsevier's praksis.

Hybrid-publisering er en enkel løsning for forskeren, men lite samfunnsøkonomisk og ønskelig fra offentlige myndigheter og finansierer. I de tilfellene hvor dette er løsningen, burde det skje en form for avregning mellom abonnementsavgift og publiseringsavgift. Dette er også et punkt som CRISTin bør legge inn i forhandlingene om tidsskriftsabonnementer med de internasjonale forlagene.

Både på kort og lengre sikt bør det tilstrebes å samarbeide internasjonalt i forhandlingene med de internasjonale forlagene.

For å sikre at forskernes behov blir ivaretatt i dette arbeidet, bør alle tre sektorene ha anledning til å være representert i CRISTins forhandlinger med forlagene.

5. Offentlige forskningsfinansierende institusjoner skal bidra til å dekke kostnader til åpen publisering. Private og ideelle organisasjoner som finansierer forskning oppfordres til det samme.

Basisoverføringene til de private instituttene er av en slik størrelse at de ikke gir rom for publiseringsavgiften til de vitenskapelige publikasjonene. Private og ideelle organisasjoner har derfor i liten grad reell mulighet til å etablere ordninger for hel-/delfinansiering av publiseringsavgift, og det er derfor nødvendig med offentlige ordninger som dekker dette.

6. *Alle forskningsutførende og forskningsfinansierende institusjoner skal etablere eller revidere egne retningslinjer for åpen tilgang i tråd med de nasjonale retningslinjene.*

Dette støttes ikke som et krav til private institutter. Et privat institutt må ta hensyn til sine forskeres konkurranseevne internasjonalt, og kan ikke lage interne regler som fører til at publisering med åpen tilgang skjer på bekostning av publisering i høyt anerkjente tidsskrifter.

7. *Alle forskningsutførende institusjoner skal legge til rette for infrastruktur og administrative rutiner som gjør det enkelt for forskerne å følge retningslinjene.*

Dette er et forslag det er naturlig å støtte seg til som et ledd i institusjonens interne rutiner og servicenivå slik at det blir mulig for forskerne å følge lokale, nasjonale og internasjonale retningslinjer og krav om OA.

Del 2. Tiltak og forutsetninger

Innføring av insentiv for åpen publisering.

Dette støttes ikke som et supplement til dagens publiseringsindikator, da dagens struktur for OA ennå er for dårlig utbygd. Hvis premiering av gull OA likevel innføres bør dette anvendes på institusjonsnivå, og være av en slik størrelse at det ikke bidrar ytterligere til at forskeren skvises mellom de ulike publiseringsforventningene. Det bør heller vurderes etablering av en egen faktor/ for publikasjoner med høye siteringer.

Finansiering av åpen tilgang.

Finansiering av åpen tilgang bør ikke finansieres av den enkelte forsker. Basisbevillingene til private forskningsinstitutter gir heller ikke rom for etablering av publiseringsfond samtidig med finansiering av de nødvendige journalene/databasene forskerne trenger for å utføre sin forskergjering. Det mest naturlige vil være at utgiftene til publisering bakes inn som et punkt i prosjektøkonomien, og dermed betales av oppdragsgiver/finansiør.

Produksjon av en vitenskapelig oversiktspublikasjon kan ta lang tid, og blir fra tid til annen avsluttet etter at prosjektperioden er avsluttet – og prosjektmidlene oppbrukt. Inntil det er etablert ny forretningsmodell for finansiering av vitenskapelige journaler, bør det være et nasjonalt fond som finansierer publiseringsavgift for slike bidrag.

Inntil ny forretningsmodell er kommet på plass, bør det også foreligge *nasjonal økonomiordning for finansiering av åpen tilgang*. Mange vitenskapelige oversiktsartikler produseres opptil flere år etter at prosjektet ble ferdigstilt og midlene oppbrukt. Det er i forskningens og allmennhetens interesse at også slik ny forskning blir publisert, - men en forutsetning er at det lar seg gjøre økonomisk.

Forslaget om at norske humaniora- og samfunnsfags-tidsskrifter som fortsatt ønsker å motta støtte fra NFR må konverteres til åpen tilgang fra og med 2017, samt etableringen av et nasjonalt konsortium for slike tidsskrift, støttes .

Del 3. Bakgrunn og drøfting.

Det er viktig å få etablert en felles forståelse i institusjonene og blant forskerne selv for mange av temaene rapporten omhandler. Spesielt nedenstående punkter er det viktig at forskerne selv tar del i diskusjonen om

Akademisk frihet – akademisk ansvar

Situasjonen er fortsatt slik at forskeren ofte ikke har en reell valgmulighet når det gjelder økonomi til å velge åpen publisering. Dermed risikerer hun å måtte gå på akkord med seg selv for å svare til de motstridende forventninger og krav fra både myndigheter/ oppdragsgivere, og det er dermed ikke tilrådelig å innføre insentiver dersom åpen publisering velges.

Samfunnsnytte og global solidaritet

I egen institusjon er erfaring at forskerne ser både dilemmaet ved bruken av offentlige midler og åpen tilgjengeliggjøring av resultater, og urimeligheten ved at mange miljøer globalt sett ikke har mulighet til å skaffe seg de forskningsresultatene som foreligger. Mange hadde gjerne publisert med åpen tilgang hvis det ikke hadde vært en økonomisk belastning forbundet med det og hvis de journalene det er mest attraktivt å publisere i hadde tillatt egenarkivering.

Evaluering av forskning

I lys av nye måter å publisere på utfra hva som var vanlig da dagens tellekantsystem ble etablert, er det naturlig å støtte forslaget om å etablere nye måter å evaluere forskningspublikasjonene på.

Vennlig hilsen fra

—
Siri Aashaug Sæther,
Norsk institutt for naturforskning (NINA)